

Saugumo jausmo konstravimas neformalioje jaunimo subkultūroje

Reda ŠATŪNIENĖ

*Vilniaus dailės akademijos
Kauno fakulteto / Aukštųjų studijų fakulteto
Humanitarinių mokslų katedra
Muitinės g. 4 LT-44280 Kaunas
Tel. (8-37) 20 36 34
El. paštas: reda.satuniene@gmail.com*

Lietuvoje empirinių etnologinių ar antropologinių tyrimų „saugumo jausmo“ konstravimo neformalioje jaunimo subkultūrose tema iki šiol nėra atlikta, išskyrus etnologinius E. Ramanauskaitės jaunimo subkultūrų tyrimus (2001, 2004). Straipsnio autorės atliktų tyrimų rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad būrimuisi į socialines grupes turi įtakos nesaugumo jausmas visuomenėje. Straipsnyje asmens saugumo jausmas traktuojamas kaip pozityvios patirtys, bendrumo jausmas, proaktyvumas. Straipsnio tikslas – ištirti saugumo jausmo konstravimo galimybes ir ypatumus jaunimo subkultūrinėje bendruomenėje, pabrėžiant pasitikėjimo ryšių ir saugios aplinkos kūrimą analizuojamos subkultūros viduje. Atlikus etnografinį tyrimą atskleista, kad dalyvavimas grupės veikloje teikia pasitikėjimo savimi ir kitais, o pačios subkultūros viduje, yra retų išimčių, dominuoja pasitikėjimu grįsti neformalūs ryšiai, sukuriantys saugumo jausmą.

Pagrindiniai žodžiai: *neformali subkultūra, vertybinės orientacijos, saugumo jausmo konstravimas, socialinė organizacija.*

Įvadas

„Toks draugiškumas, kaip toks viso to globalaus judėjimo, toks bendrumas yra, kad *jeigu tau nutinka bėda, bet kur, – tu visada gali tikėtis pagalbos*“ (mot., 18 m.).

„Tiesiog tu žinai, kad jei žmogus tokias idėjas pripažįsta, jis nepadarys tau nieko blogo“ (mot., 19 m.)

Saugumo jausmas svarbus ne tik individualiu, bet ir visuomeniniu požiūriu. Saugiai besijaučiantys visuomenės nariai turi tvirtą identitetą, aiškiai apibrėžtas vertybes, moralės normas, tad saugi visuomenė yra stabilesnė, jos nariai mažiau pasiduoda neigiamoms išorės ekonominiams, psichosocialiniams pokyčiams. Straipsnyje asmens saugumo jausmas¹ traktuojamas psichosocialiniu požiūriu ir yra suprantamas kaip pozityvi patirtis, teigiamos emocijos, bendrumo jausmas, pozityvaus rūpinimosi patyrimas (Cranell, Rowe, 2010 : 257–259). Socialinėje psichologijoje saugumo samprata taip pat asocijuojama su proaktyvumu, viešu socialiniu veikimu, gebėjimu siekti užsibrėžtų tikslų (Vail, 1999 : 7, 60), pasitikėjimu savimi ir kitais. Tekste bus siekiama suvokti, kaip, kokiais būdais subkultūrinės bendrijos nariai suvokia saugumo jausmą ir kuria pasitikėjimo ryšius.

* Tekste neanalizuojami socialinio, ekonominio, politinio ir aplinkos saugumo klausimai.

Saugumo jausmo silpnėjimas, galima teigti, yra viena iš opiausių nūdienos visuomenės problemų. Tai rodo kartais net drastiškas išraiškos formas įgaunantis nepasitikėjimas valdžia, taip pat mokslo tyrimais patvirtinti faktai, kaip antai neapsitikėjimas politikais, teismais, policija, kaimynais, nuolatinė orientacija į išorę (siekiama mokytis ir dirbti kitose valstybėse, menkėjantis patriotiškumo jausmas). Nesaugumo jausmą skatina ir nevieninga, nestabili, kintama, pliuralistinė vertybių sistema. Tokios nevieningos vertybinės sistemos padarinys yra ir subkultūrinių darynių formavimasis, o jie, vertybinius skirtumus išryškindami vizualiai (įvaizdis) ir veikla, dažnai socialinę įtampą dar padidina (*Subcultures and New Religious Movements in Russia and East-Central Europe*, 2009).

Ankstesnių autorės atliktų tyrimų rezultatai (Šatūnienė, 2008, 2009) leidžia daryti prielaidą, kad būrimuisi į socialines grupes turi stiprią įtaką nesaugumo visuomenėje jausmas. Šios neigiamos emocijos iš dalies atsikratoma atradus save subkultūroje. Todėl galima teigti, kad saugumo jausmas socialinėje grupėje yra sukuriamas. Šį fenomeną svarbu tirti toliau, nes ištyrus, kaip, kokiais būdais yra konstruojamas saugumas socialinėje grupėje, būtų galima numanyti, kokią neigiamą patirtį išgyvena šiandienos jaunimas ir kokiais būdais savarankiškai ir kolektyviai sugeba išspręsti kylančias problemas.

Straipsnio objektas – saugumo jausmo konstravimo galimybes ir ypatumai pankų subkultūrinėje bendrijoje.

Straipsnio tikslas – iširti saugumo jausmo konstravimo galimybes ir ypatumus jaunimo subkultūrinėje bendruomenėje, pabrėžiant pasitikėjimo ryšių ir saugios aplinkos kūrimą analizuojamos subkultūros viduje.

Uždaviniai:

- ieškant bendrų dėsningumų, išanalizuoti jaunų žmonių subkultūrinės bendrijos pasirinkimo motyvus;
- nustatyti subkultūrinės bendrijos narių poveikį kitiems jos nariams, susitelkiant į elementus, sutvirtinančius subkultūroje dalyvaujančių asmenų tarpusavio ryšius;
- aptarti savimarginalizacijos per subkultūrinę veiklą prielaidas;
- išstudijuoti tiriamosios subkultūros socialines aplinkos santykį ir sąveiką su individualio-
mis grupės narių nuostatomis ir vertybinėmis orientacijomis;
- aptarti saugumo jausmo konstravimo prielaidas tiriamojoje subkultūroje.

Individualumo, bendruomeniškumo ir saugumo jausmo sąsajos

Socialinė bendrumo, bendruomeniškumo funkcija visuomenėje yra aktuali dėl įvairių priežasčių. Pirma, bendruomeniškumas asmenims suteikia saugumo jausmą. Tradicinėse visuomenėse buvo vertinamas kolektyviškumas, o vėlyvojo modernumo laikotarpiu, ypač Vakarų kultūroje, yra išaukštintas individualizmas. Individualizmas lemia ne tik asmens išskirtinumą, bet ir jo izoliuotumą: individas jaučiasi apleistas ir vienišas pasaulyje, kuriame jam trūksta psichologinės paramos ir saugumo jausmo, kuriuos garantavo ankstesnė (kolektyvinė) aplinka (Durkheim, 1984; Fromm, 2008; Giddens, 2000).

Taigi saugumo jausmo išgyvenimas ir konstravimas glaudžiai susiję su individualaus ir kolektyvinio tapatumo ypatybėmis. Siekdamas įgyti vidinį „aš“ saugumą, asmuo stengiasi išsiskirti, būti unikalus (-i), neištirti minioje. Žmogui, kaip socialinei būtybei, reikia būti ir bendruomenės dalimi norint įgyti atitinkamą kolektyvinį identitetą. Taigi, saugumas kuriamas tiek asmeniui atsisikiriant, tiek jungiantis prie socialinės grupės. Tapatybės problema visuomenėje tampa aktuali

įvairių socialinių grupių ir sluoksnių asmenims, reprezentuojantiems skirtingų vertybinių orientacijų subkultūras (profesines, kultūrinės, marginalizuotas), prie kurių asmuo šliejasi siekdamas sustiprinti savąjį „aš“.

Individualumas (atsietumas) ir bendruomeniškumas kaip priešprieša yra aktualūs dėl didėjančios visuomenės stratifikacijos, dalijimosi į mažas subkultūras. Individualistai (anarchizmo idėjų palaikytojai, antiglobalistai) taip pat jungiasi į bendruomenes. Tyrimų įrodyta (Mugletton, 2000; Šatūnienė, 2009), kad net ir subkultūrų nariai, XX a. viduryje pasižymėję gana stipriu kolektyvinio identiteto jausmu (Resistance through Rituals, 1976; Ramanauskaitė, 2004), pastaraisiais dešimtmečiais demonstruoja silpną, fragmentinę tapatybės pajautą. Pastebėta, kad net ir aktyviai dalyvaudami subkultūrinės grupės veikloje asmenys nebesijaučia „esą nariai“ (fiksuojamą žemas išpareigojimo lygis), lengvai „keliauja“ iš vienos (formalios ar neformalios) subkultūros į kitą.

Humanistinės psichologijos mąstytojas Fromas „Pabėgime iš laisvės“ (2008) teigė, kad žmogui „priklausomybė“ yra būtina sąlyga, kad jis suvoktų save kaip „individualią būtybę“. Taigi bendruomenė yra svarbi norint augti kaip asmenybei. Čia pasireiškia vėlyvosios modernybės epochos asmens problema: gyvybiškai svarbus poreikis būti kartu (bendruomenėje) ir perdėtas savisaugos instinktas, skatinantis uždaramą, individualumą, norą atsiskirti.

Subkultūros sampratos

Miltono M. Gordono (1997 (1947), iš *The Subcultures Reader* 1995 : 40–41) teigimu, pirmasis subkultūros terminą mokslinėje literatūroje pritaikė Arnold Green. Jis teigė, kad visuomenę sudaro ne vieninga populiacija, o segmentai – subkultūros. Apie subkultūras kaip priešingus dominuojančiai socialinei santvarkai kriminalinius darinius pirmiausiai prabilo Čikagos sociologinės mokyklos mokslininkai, kurie trečiajame XX a. dešimtmetyje pradėjo tirti nusikalstamas jaunuolių grupuotes Amerikoje (Anderson, 1923; Sutherland, 1924; Cohen, 1955; Becker, 1963, iš *The Subcultures Reader* 1995 : 66–67).

Po Antrojo pasaulinio karo Birmingeme (Anglijoje) įsikūrusio kultūros studijų centro mokslininkai subkultūrą pradėjo tirti ne tik kaip griaušančią, bet ir kaip kuriančią jėgą. Subkultūros pradėtos traktuoti ne tik kaip marginalus ar deviantinis reiškiny, o tirtos kaip lygiavertė sudedamoji bendros visuomenės kultūros dalis. Akademinėje literatūroje jai pradėtas taikyti kultūros, kaip suteikiančios grupės egzistencijai formą ir simbolinę prasmę, apibrėžimas.

Straipsnio tekste terminu „subkultūra“ vadinamas skirtingų žmonių grupių elgesys, bendravimas, motyvuoti veiksmai, gyvenimo stilius, filosofiskai vieningą bendrijos pasaulėžiūrą jungiantis neformalus socialinis darinys visuomenėje.

Teorinės tyrimo metodologijos prielaidos

Renkant ir analizuojant duomenis buvo remiamasi interpertacinės antropologijos principais, reikiama išsamaus aprašymo, bendruomeninių praktikų įprasminimo ir šių prasmių atskleidimo bendruomenės narių lūpomis.

Interpretacinės antropologijos pradininkas C. Geertz (2005) teigė, jog antropologinių ir etnologinių mokslų metodų tikslas – „gyvą patirties pasaulį paversti ir užrašyti moksline kalba“ (Geertz, 2005 (1973)). Anot jo, mokslininkas privalo suvokti, išsiaiškinti kultūrinio įvykio reikšmę. Ši procesą palengvina empatinis tyrėjo ir tiriamųjų ryšys, mokslininko siekis įsijausti į ti-

riamosios kultūrinės bendruomenės narių būseną įvairiomis kasdienėmis ir nekasdienėmis situacijomis. Tokių būsenų aprašymą Geertz vadino „išsamiu“, arba „tirštuoju“, aprašymu (angl. *thick description*), kuris nuo paprasto aplinkos aprašymo skiriasi jausenų įvardijimu, refleksija, žmogaus veiksmų reikšmių ieškojimais, tačiau taip pat siekia išlikti kuo objektyvesnis.

Amerikiečių mokslininko, simbolinio interakcionizmo krypties atstovo Normano K. Denzino (1997) teigimu, kultūrai tapus multitautine ir posmodernia, tradicinė etnografija taip pat turi pasikeisti. Anot mokslininko, šiuolaikinėje etnografijoje itin svarbu individualus požiūris, subjektyvios reikšmės, nes objektyviai perteikti kito(s) patirtį yra neįmanoma. Skirtingų žmonių patirtis yra unikali, todėl pateiktos istorijos (etnografiniai pasakojimai) yra persunktos asmeniškumo ir subjektyvizmo. Šių dienų mokslininkas turi stengtis atskleisti tiesą, išplaukiančią iš gyvų žmonių patirties, o ne pateikti vienintelę teisingą tiesą. Denzin kvestionuoja realistinę etnografiją, ypač – baigtinių reikšmių pateikimą. Mokslininkas pabrėžia, kad subjekto argumentai yra kintami. Tyrėjo Bruner (imta iš Denzin, 1997 : 5) teigimu, „atotrūkis tarp realybės, patirties ir tos patirties išraiškos“ yra neišvengiamas. Todėl pateikėjų pasakojimai niekada negali būti traktuojami kaip galutiniai argumentai, greičiau į juos turėtų būti žvelgiama kaip į skirtingas patirtis skirtinguose (kultūriniuose) tekstuose. Aprašytame tekste autorius atspindi analizuojamo subjekto patirtį.

Kritinis poststruktūralizmas iškelia naujus antipozityvistinius patikimumo kriterijus. Šie kriterijai kyla iš kokybinio tyrimo metodo ir fokusuojasi į subjektyvumą, emocionalumą, jausmus ir tikslingą jų panaudojimą akademinų tyrimų interpretacijose.

Tyrimo metodai

Straipsnyje gvildenamai temai analizuoti naudoti duomenys, surinkti etnografinio tyrimo būdais tiriant pankų subkultūrą Lietuvoje. Naudoti interviu, dokumentų, garso ir vaizdo įrašų analizė, uždarų ir atvirų klausimų anketa, stebėjimas ir stebėjimo dalyvaujant metodai. Šie metodai buvo pasirinkti todėl, kad jie leidžia atskleisti subkultūrinės bendruomenės narių grupės kultūrai suteikiamas reikšmes, išsiaiškinti, kokią prasmę kultūrinei veiklai suteikia patys bendrijos nariai.

Anot Alasutari, kultūrų „tyrimo tikslas yra iširti skirtumus tarp tekstų, t. y. tirti, kaip pašnekovai suvokia ir konstruoja fenomeną savo pačių žodžiais“ (Alasutari, 1995 : 67). Subkultūrinės veiklos aiškinimas „iš vidaus“ (empiriniame tyrime reikšmės „iš vidaus“ atskleisti leidžia stebėjimo dalyvaujant ir interviu metodai) kultūros tyrimuose yra įvardijamas „emine“ kategorija (ten pat).

Pateikėjų paieška ir atranka buvo atliekama „sniego gniūžtės“ metodu, t. y. kai pirmasis pateikėjas nurodo kitus, o šie – dar kitus asmenis, kuriuos apibrėžia kaip esančius tiriamosios grupės narius. Tai lemia į subkultūros veiklą įsitraukusių, aktyvių, pastovių, gerai informuotų pateikėjų dalyvavimą tyrime. Kitas pateikėjų atrankos kriterijus – sąmoningas savęs priskyrimas subkultūrai, kitų veikloje dalyvaujančių žmonių rekomendacijos, aktyvumas subkultūriniame gyvenime.

Informacijos patikimumas buvo nustatomas pagal analogiškos informacijos pasikartojimą interviu ir anketose bei grupės dokumentuose: jei informacija kartodavosi, tyrimas laikomas baigtu. Be minėtų metodų, buvo atliekama pastovi grupės dokumentų, straipsnių spausdintinėje ir virtualioje spaudoje analizė.

Tyrimo duomenys

Empirinis tyrimas buvo atliekamas 2004–2008 metais rengiant disertaciją Vytauto Didžiojo universitete. Iš viso per tyrimą buvo atlikta trisdešimt vienas giluminis pusiau struktūruotas interviu

(trys iš jų – grupės interviu) su aktyviausiais, geriausiai informuotais tiriamosios subkultūros atstovais didžiausiuose Lietuvos miestuose bei apklausta (anketuojam) dvidešimt pateikėjų, kurie subkultūros veikloje dalyvauja fragmentiškai (iš viso atlikta penkiasdešimt apklausų). Apklausti pateikėjai yra nuo 18 iki 30 metų, iš jų 60 proc. priklauso amžiaus grupei nuo 18 iki 23 metų, 40 proc. – amžiaus grupei nuo 24 iki 30 metų (imtinai), pagal lytį – devyniolika vyrų (61 proc.) ir dvylika moterų (39 proc.). Per stebėjimą surinkti duomenys buvo užrašyti tyrėjo užrašuose ir dienoraščiuose. Tyrimo metu laikytasi tyrimo etikos principų. Tyrimo duomenys konfidencialūs.

Atėjimo į subkultūrą ir pasilikimo joje priežastys: saugumo paieška?

Įsitraukimo į subkultūrą priežasčių analizė yra svarbi, nes jas išsiaiškinus ir pažinus atsiranda galimybė suvokti subkultūrinio jaunimo būseną, suprasti plačiojoje visuomenėje išplitusias problemas. Priežastingumo analizė atskleidžia, ko šių dienų jaunimas pasigenda socialinėje aplinkoje, kokius jaučia poreikius, siekia juos išreikšti ir įgyvendinti.

Tyrimo metu pateikėjai minėjo daug ir įvairių įsitraukimo į subkultūrinę veiklą priežasčių. Pagrindinės jų: susidomėjimas muzika, idėjomis, subkultūrai prijaučiančių asmenų išvaizda, draugų įtaka, dėl kurios pradėjo lankytis subkultūros organizuojamuose renginiuose, nepatiko subkultūra, su kuria buvo susijęs (-usi) iki tol, pradėjo pats / pati padėti organizuoti renginius. Taip pat buvo pastebėta, kad pateikėjams pankų subkultūra ne visada buvo pirmoji, kurios idėjoms jie ėmė prijausti. Pasitaikė atvejų, kai esami grupės nariai teigė atėję po patirčių kitose subkultūrose, kurios idėjiškai jiems nebuvo priimtinos.

Atskleista, kad daugelis pankų subkultūrinės bendrijos narių į subkultūrą įsitraukia ankstyvoje paauglystėje. Jaunesnieji nariai dažniausiai vyresniųjų dalyvių nėra traktuojami kaip „tikrieji“ nariai, nes daugelis 12–13 metų dalyvių ateina į subkultūros renginius tik gerai praleisti laiką, pasilinksinti, dažnai subkultūrinį dalyvavimą sieja su svaigiųjų medžiagų vartojimu, maištu prieš tėvus, tačiau vengia įsitraukti į subkultūrinės veiklos organizavimą, iki galo nesuvokia subkultūros idėjų ir filosofijos. Žinoma, pasitaiko išimčių, tačiau, respondentų teigimu, jauni dalyviai paprastai yra tik vartotojai: jie dažniausiai nerodo iniciatyvos, vengia dalyvauti.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad yra keletas subkultūrinėje bendrijoje nustovėjusių nuomonių apie narių įtrauktumą į veiklą. Pirmasis požiūris pasižymi skeptišku naujų narių vertinimu dėl nesuinteresuotumo subkultūros idėjomis. Antrasis požiūris skatina įsitraukimą ir ypač aktyvų subkultūrinį dalyvavimą. Pozityvus požiūris į skeptišką pereina pastebėjus, kad naujieji nariai nepatenkina lūkesčių. Subkultūroje kalbama apie narių pasyvumą, prisitaikėliškumą:

„<...> galvojau apie žmones, kurie pasikeitė, kurių dabar daugiau, naujų, jaunų, ir aš jų nei pažįstu, nei žinau, kas jiems įdomu būtų. Šūkių dėl globalinio teisingumo, aplinkos apsaugos, solidarumo, anarchijos ir pacifizmo kažkokie tušti ir neįtikinantys besispaudžiant auskaruotoje, dreduotoje minioje per koncertą. Scena pasidarius, o tikriausiai visada buvus, vieta kartą per savaitę susieit, pasilinksinti, kas aišku, nėra savaime taip jau blogai. Šiaip liūdna kartais pasidaro... *kur dingo maištas?* Auskarai – galima, dredai ir skiauterės – galima, tatuiruotės, „fuck the system“ atributika galima. Bet ar kam nors dar norisi griaut tą/šią sistemą, ar joje tiesiog gerai ir patogiu, o maskaradas *a la revolution* tiesiog patogumo ir viena iš sistemos suteikiamų vartotojiškų subkultūrų. Netgi nežinia kodėl ją vadinti subkultūra, kas joje yra „sub“ ir skiriasi nuo dominuojančios kultūros /-ų?“ (*Maištas?* zinas „Visaip“, Nr. 2. apie 2006 m.)

Galima teigti, kad viena iš esminių pasilikimo subkultūroje priežasčių – *psichologinio komforto pajauta*, radimas bendraminčių (netiesioginis, idėjinis palaikymas). Dėl šios priežasties yra sustiprinamas pasitikėjimas savo jėgomis.

Kartais į subkultūrą ateinama turint patirties kitoje subkultūroje, nusivylus šios idėjomis arba ieškant idėjiškai priimtinesnės aplinkos. Dalyvavimas subkultūroje dažnai traktuotas kaip papildanti, o ne pagrindinė asmens identiteto sudedamoji dalis.

Tyrimo duomenys rodo, kad priežastys, lemiančios išitraukimą į subkultūrą, gali būti ir susijusios su savitu socialinės autonomijos siekiu. Dažniausiai tai noras pasipriešinti nepaaiškintoms, tad nesuprastoms ir nepriimtinioms, tėvų kultūros tradicijoms, noras išsiskirti iš plačiosios masės, siekis būti unikaliam (-iam), imtis alternatyvios, kitiškos veiklos.

Fragmentacijai į savitas sociokultūrinės grupes (subkultūras) turi įtakos ir susidomėjimas kokia nors filosofija, pasaulėžiūra, naujomis idėjomis, o iš to plaukia „savęs atradimas“ toms idėjoms prijauciančioje aplinkoje – subkultūroje. Naujas savęs suvokimas ne tik skatina asmenybės raidą, bet ir sustiprina savąjį „aš“. Psichologinis tvirtumas yra pakankamas argumentas likti subkultūroje, nes tai ir sąlyga išlaikyti unikalumą šiandienos visuomenėje.

Santykiai subkultūros viduje: dalyvavimo subkultūroje poveikis jos nariams

Tyrimo duomenys rodo, kad jaunuoliai, išitraukę į subkultūros veiklą, jautė pasitenkinimą, o dalyvavimas šioje veikloje papildė jų saviraišką, padidino pasitikėjimą savimi. Pabrėžiamas pozityviai pakitęs bendravimas su bičiuliais, lygybė. Pozityvi patirtis itin pažymima tada, kai į subkultūrą ateinama turint negatyvios patirties kitoje subkultūroje, nusivylus šios idėjomis arba ieškant idėjiškai priimtinesnės aplinkos: „[*subkultūros veiklos*] išaugę iš labai pasitikinčių draugų grupės“ (vyr., 25 m.), „*kažkoks bendrumo suvokimas [subkultūros viduje]*“ (vyr., 29 m.).

Tradicinėje kultūroje, kur vyrauja tėvų ir pagyvenusio amžiaus asmenų vertybės ir normos, jaunimas jaučia poreikį ne tiek griauti, kiek kurti naują jų poreikius atitinkančią aplinką. Siekdamas atsikratyti pasenusių stereotipų ir etikečių, jaunimas kuria savo pasaulį. Savas pasaulis funkcionuoja pagal asmeninių ir individo grupės (subkultūros) vertybių sistemą, kuria saugią atmosferą. Saugioje aplinkoje individas gali laisvai reikštis, kurti. Taigi galima teigti, kad subkultūriniai dariniai kykla ir kuriasi iš psichologinių asmeninio saugumo ir saviraiškos poreikių.

„A – jeigu visuomenė, sistema visuomenės, formuoja tokį požiūrį, kad tu gali tiktai svajoti, bet pagrindo tikėt, kad tavo svajonės išsipildys, nesuteikia. Nes viskas vyksta kažkur tai „ten“ <...>. Ta prasme viskas tiek sureikšminama ir iškeliamą į kažkokį kitą lygį kad, nu, realiai negali įsivaizduoti savęs tenai ir negali įsivaizduoti, kad tu gali ten pasiekti. Iš tikrųjų tai yra mitas, tai yra tiesiog eskaluojama ir iš tos eskalacijos atsiranda visas lygmuo tas. Viskas yra lygiai taip pačiai kaip tarp mūsų čia. Tik įteigiama tiems, kurie apačioj, ir tiems, kurie viršuj, – tiems, kurie viršuje, įteigiama kad jie viršuj, o tiems, kurie apačioj – „būkit ten, apačioj, čia ne jums yra“. <...> Jeigu tu kažko nori – tu gali pasidaryti. Tu gali tai pasiekti“ (vyr., 28 m.)

Pankų subkultūroje pažymima itin laisva, nevaržoma atmosfera, tolerancija. Dėl šių priežasčių dalis pankų subkultūros narių ją vertina labiau nei kitas subkultūras, su kuriomis (jei) jie buvo anksčiau susiję, o dalyvavimas subkultūroje taip pat teikia daugiau pasitikėjimo savo jėgomis, socialinės galios ir drąsos.

„Kai aš žvelgiu į šitą, mano tikrai gyvenimas pasikeitė, kai aš pradėjau vaikščioti į tuos koncertus ir kuo aš labiausiai džiaugiuosi savo pasikeitimuose, kad *tikrai pakeitė santykį su žmonėmis*. Bendravimą.

<...> Ir kad nei vienas iš jų nėra kuris... kuris, už tave viršesnis ar žemesnis, į žmogų visai kitokiais akimis pažvelgi“. (vyr., 18 m.)

Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad jaunuoliai, įsitraukę į subkultūros veiklą, jautė pasitenkinimą dėl veiklos pobūdžio, tai papildė jų saviraišką. Pabrėžiamas į gerąją pusę pasikeitęs pakitęs bendravimas su bičiuliais, lygybė. Apibendrintai galima teigti, kad subkultūros bendrijos nariai pažymi, kad prisijungimas prie subkultūros ir dalyvavimas jiems darė teigiamą įtaką kaip asmenybėms, prisidėjo prie pozityvesnio aplinkinių žmonių ir savęs paties / pačios vertinimo.

„Mes“ ir „kiti“. Subkultūrinės savimarginalizacijos prielaidos

Tyrimo metu domimasi įvairiomis atsakomosiomis reakcijomis į subkultūrinę respondentų veiklą. Respondentai diskutavo, kaip ir kodėl visuomenė reaguoja į subkultūros narių išorę, kaip traktuojamos subkultūros idėjos (jei yra atsakomoji reakcija), kaip šį užsiėmimą vertina šeimos nariai ir institucijos, su kuriomis buvo susijęs (-usi) pateikėjas (-a). Gauta nevienodai vertinamų duomenų. Teigta, kad respondentų netolerancijos gatvėje apraiškos daugiausia buvo susijusios su asmens išvaizda, minėta, kad dažniausiai netolerantiškai elgiasi tiesiog nekultūringi asmenys.

Empirinio tyrimo metu pastebėta, kad subkultūrinės bendrijos nariai dažnai kritikuoja plačiosios visuomenės požiūrį į kitokius, savitus, išskirtinius žmones. Pasak kai kurių pateikėjų, vien dėl savo išvaizdos jie ne kartą buvo be svarios priežasties pakliuvę policininkų akiratini. Ypač tokie pasakojimai dažni, kai pradėdama kalbėti apie subkultūrinius renginius ir per juos įvykusius nesusipratimus, į kuriuos dažnai įsikiša policija.

„Su policijos opinija buvo susidūrimas. Ir teko pas jį eit dar šnekėtis, pas komisarą, <...> tai nu labai, čia, jo nuomone, yra toks labai jau destruktivus judėjimas (pankų, aut. past.), jis niekam nereikalingas, ir jam kitos nuomonės neįteiksi. Kad ir kaip gražiai bandai paaiškinti, kad čia tuo nesibaigia, bet jis mano, kaip mano, ir viskas.“ (mot., 19 m.)

Patys subkultūros nariai kartais pabrėžia negatyvų visuomenės požiūrį į jų bendrijos narius ir jų veiklą. Paprastai minima stereotipinė ir dažnai klaidinga nuomonė apie išoriškai kitaip nei masė atrodančius asmenis (subkultūros narius). Tyrimo metu nustatyta negatyvių („girtuokliai“, „narkomanai“, „chuliganai“) ir neutralių subkultūros apibūdinimų („hipiai“, „idealistai“, „naivuoliai“, „aktyvistai“, „išsišokėliai“).

Vertinimas pagal išvaizdą dažnai neapsiriboja negatyviu požiūriu, bet išsivysto į atstūmimą, nepriėmimą, siekį išskirtinį asmenį padaryti tokį, kokie yra „visi“:

„Visa esmė, aš manau, žinai, kaip tie visi pankai atrodo gana tokie nerespektabilūs, nei ten žmonės eina gerai apsirengę, tvarkingi, turtingi, bet tai gaunasi toksai žinai ne-atitinkmuo, kad tie pankai atrodo kaip padugnės, bet jų ten idėjos, viskas, nu man atrodo, <...> išvaizda išorėje apgauna. Nu jeigu žmogus ten gerai apsirengęs, arba jeigu užima ten žinai stabilią ir aukštą ten tą socialinę padėtį, tai nebūtinai jisai ten švari ten jo sąžinė ar moralė. <...> Šiaip, nu žmonės bijo to, ko nesupranta. Nu ir viskas.“ (vyr., 29 m.)

Reikia pažymėti, kad nors visuomenės institucijų atstovai dažnai neigiamai žvelgia į šokiruojančiai atrodančių jaunuolių, vis dėlto išvaizda iš dalies toleruojama, jei asmuo atitinka nors dalį formalinių institucijų reikalavimų (pvz., mokykloje asmuo gerai mokosi). Kai kurie pateikėjai teigė, kad išvaizdai tolerantiškesnė aplinka yra meninės pakraipos institucijose.

Taigi galima teigti, kad įtarus plačiosios visuomenės požiūris į kitokius nei visi skatina dar didesnę socialinį jaunimo grupių atsiribojimą, o kartu ir drąsą išsiskirti. Noras eksperimentuoti

su ekstravagancija iš dalies yra susijęs ir su asmens psichologinėmis savybėmis – juk tiek šokieriojančiai išvaizdai susikurti, tiek alternatyviam gyvenimo būdui propaguoti ir įgyvendinti reikia vidinės drąsos, ryžto mesti iššūkį visuotinai pripažintoms normoms ir stereotipams.

Išvados

Tyrimo metu atsiskleidė, kad dalyvavimas grupės veikloje teikia pasitikėjimo savo jėgomis: įvyksta įgalinimas veikiant. Būnant grupėje įgyjama pasitikėjimo ne tik savimi, bet ir kitais grupės nariais jų asmeniškai nepažįstant. Galima teigti, kad dalyvavimas subkultūroje parodo dominuojančios visuomeninės sistemos ribotumą ir manipuliacijas, leidžia išsilaisvinti iš stereotipų. Kita vertus, vietoje subkultūros „kūrimo“, nekomerciškumo principų atsiranda „subkultūros vartojimas“, kuris senesnių grupės narių traktuojamas negatyviai, ilgainiui ši maža bendruomenė išsigimsta, pradeda įgyti didelei bendruomenei būdingų neigiamų bruožų: konformizmą, hierarchinius santykius, „aš“ ir „kiti“, „tikras, geras“ ir „netikras, blogas“ skirstymą.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad plačioji visuomenė (ta, kuri specialiai nesidomi subkultūros reiškiniais) dažnai nepagrįstai nuvertina pozityvią jaunimo subkultūros veiklą, o sprendimus dažniausiai priima remdamasi realybės neatitinkančiais stereotipais (kad subkultūrų veikloje dalyvaujantys asmenys užsiima tik svaigalų vartojimu, dažnai subkultūra tampa atpirkimo ožiu sprendžiant vaikų ir tėvų, mokinių ir mokytojų ar kitokius socialinius, kultūrinius konfliktus). Toks subkultūrų demonizavimas trukdo adekvačiai akceptuoti jaunimą kaip socialinę grupę, sukuria barjerus tarp kartų, trukdo pažinti jauną žmogų, kartu padėti jam tada, kai to labiausiai reikia.

Reikia pažymėti, kad subkultūroje dažniausiai ieškoma saviraiškos galimybių, kitoniškumo, išskirtinumo, saugios atmosferos, psichologinio komforto, pritarimo idėjoms. Ir šios vertybės yra randamos: subkultūroje įgyjama pasitikėjimo savimi ir kitais, dalyvaujant joje įgyvendinama saviraiška, sustiprėja vidinis „aš“.

LITERATŪRA

Alasuutari, P. (1995). *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies*. London, New Delhi: Sage.

Andes, L. (1999). Growing Up Punk: Meaning and Commitment Careers in a Contemporary Youth Subculture, *Youth Culture: Identity in a Postmodern World*, (red.) J. S. Epstein. Malden, MA: Blackwell Publishers, 212–231.

Basson, L. (2007). Punk identities in post-apartheid South Africa. *South African Review of Sociology*, No. 38 (1), 70–84.

Bruner, E. M. (1997). *Experience and its expressions*. V. M. Turner & uner (eds.), *The Anthropology of experience*. Urbana: Illinois Press. Imta iš Denzin, N. K. *Interpretative Ethnography. Ethnographic Practices for the 21st Century*. London, New Delhi, p. 5.

Denzin, N. K. (1997). *Interpretative Ethnography. Ethnographic Practices for the 21st Century*. London, New Delhi.

Durkheim, E. (1984). *The division of labor in society*. Houston: Free Press.

Carnelley, K. B.; Rowe, A. C. (2010). Priming s sense of security: What goes through people's minds?, *Journal of Social and Personal Relationships*, 27 (253), 253–261.

Fornäs, J. (1995). *Cultural Theory and Late Modernity*. London, New Delhi: Routledge.

Fox, K. J. (1987). Real Punks and Pretenders. The Social Organisation of the Counterculture, *Journal of Contemporary Ethnography*, Vol 16 No. 4. London, New Delhi: Sage, 344–370.

- Fromm, E. (2008). *Pabėgimas iš laisvės*. Kaunas: Verba Vera.
- Geertz, C. (2005). *Kultūrų interpretavimas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Giddens, A. (2000). *Modernybė ir asmens tapatumas*. Vilnius: Pradai.
- Leblanc, L. (1999). *Pretty in Punk. Girls' Gender Resistance in a Boys' Subculture*. New Brunswick, New Jersey, and London, 14–20.
- Milton, M. Gordon, 1997 (1947). The Concept of 'Subculture' and its application, *The Subcultures Reader*, (ed.) S. Thornton and Ken Gedler. London, New York: Routledge, 40–41.
- Muggleton, D. (2000). *Inside Subculture. The Postmodern Meaning of Style*. Oxford, New York: Berg.
- Ramanauskaitė, E. (2001). Elektroninis šamanizmas, *Liaudies kultūra*, Nr. 1, 29–38.
- Ramanauskaitė, E. (2004). *Subkultūra: fenomenas ir modernumas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. (1976). London, Hutchinson.
- Šatūnienė, R. (2008). *Pankų subkultūra Lietuvoje: tapatybės bruožai*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Šatūnienė, R. (2009). Jaunimo subkultūrinės saviraiškos reikšmė socializacijos procese, *Jaunujų mokslininkų darbai*. Šiaulių universitetas, 192–196.
- The Subcultures Reader* (1995). S. Thornton and Ken Gedler (eds). London, New York: Routledge.
- Thornton, S. (1995). *The Culb Cultures*. London, New York: Routledge.
- Vail, J. (1999). *Insecure Times: Living with Insecurity in Modern Times*. London and New York: Routledge.
- Williams, P. J. (2006). Authentic identities: Straightedge Subculture, Music, and the Internet, *Journal of Contemporary Ethnography*, Vol. 35, No. 2, 173–200.
- Subcultures and New Religious Movements in Russia and East-Central Europe*. (2009). McKay, G.; Williams, Ch.; Goddard, M.; Foxlee, N., Ramanauskaitė, E. (ed.). Oxford, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Wien: Peter Lang Publishing Group.

ŠALTINIAI

- Maištas? *Zinas „Visaip“*, Nr. 2, apie 2006 m.
- Išsiskiriu (?) *Zinas „Visaip“*, Nr. 2, apie 2006 m.

CONSTRUCTING 'SENSE OF SECURITY' WITHIN NON-FORMAL YOUTH SUBCULTURE

Reda Šatūnienė

Summary

There still are no empirical ethnological or anthropological studies on the 'sense of security' construction in non-formal subcultural youth groups in Lithuania. The results of the current research offer a premise that organization of non-formal subcultures is influenced by the sense of insecurity. In the paper, the sense of security is taken as a positive experience, a sense of community, proactivity. The main purpose of the paper is to analyze the possibilities and peculiarities of constructing the 'sense of security' within the non-formal youth subculture, focusing on the construction of links of trust and creation of a safe social environment.

In 2004–2008, an ethnographic research was conducted while preparing a doctoral dissertation at the Vytautas Magnus University. Afterwards, the participation in subcultural activities was found to make one trust more in him / herself and others, help one to express him / herself, strengthen the inner 'me'. Within the subculture, non-formal links based on trust dominate, thus creating a "safe" social environment.

Key words: non-formal subculture, values, sense of security, social organization.